

Posudek bakalářské absolventské práce

Nikoleta Petruš:

„Zmeny hodnotového systému súvisiace s udržateľným rozvojom“

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

bakalářské studium humanitní vzdělanosti, 2016

Úvod

Téma bakalářské práce Nikolety Petruš bylo na vysokých školách naší civilizace zpracováno mnohokrát, nepochybně by se dala nalézt celá řada absolventských prací např. jen v českém nebo slovenském prostředí. Přesto jde stále o námět nesmírně zajímavý, aktuální a svým způsobem nevyčerpatelný. Pro úspěch práce je svým způsobem klíčové, do jaké míry se podaří jej zúžit, resp. najít úzce vymezený dílčí problém, jenž by bylo možné zkoumat podrobněji, metodicky a tedy aspoň jaksi proto-vědecky.

1. Obsahová stránka

Dvoustránkový úvod obsahuje dvě podstatná sdělení. Prvním je pěkný a vzhledem k věku a zkušenostem autorky cenný postřeh o zásadní proměně paradigmatu, jímž její generace nahlíží na problematiku životního prostředí. Povědomí o jeho kritickém stavu stejně jako u nutnosti chovat se environmentálně šetrně, tedy nově definovaným způsobem „slušně“, stejně jako vědomé vymezení pozice autorky (generační situovanost) je dobrým zdůvodněním volby tématu, jímž je vlastně podiv, že tomu někdy mohlo být jinak. Dále Petruš přehledně informuje čtenáře o svých záměrech a obsahu práce.

Vyrovnat se s pojmem hodnot (a autorka skutečně signalizuje ambici s tímto pojmem, který např. Libor Prudký právem označuje za jeden z nejsložitějších v sociologii, uváděje, že pojem hodnoty vlastně ani nelze definovat – hodnoty prostě *jsou*), na jedné a půl straně prostě ani nepotřebuje komentář. Totéž, byť v jiném smyslu, platí o pojmu (trvale) udržitelný rozvoj, kde je na překážku hlavně jeho komplexnost a šíře; rozsah 4,5 strany prostě stačí jen k tomu, aby se obeznámený čtenář přesvědčil, že Petruš má obstojnou všeobecnou představu, o čem píše, byť ne vždy správnou, jak příkladmo ukážu dále.

V tomto duchu práce pokračuje. Vývoj vztahu člověka k přírodě dokáže Petruš vysvětlit na jediné stránce; o něco větší rozsah je věnovaný vývoji proenvironmentálního chování. Jeho faktorům je věnována jedna ze zajímavějších kapitol, protože se autorka opírá o koncepci tzv. Nového environmentálního paradigmatu (Van Lier, Dunlap; New Environmental Paradigm). Záhadou však zůstává, proč je právě tato kapitola opřena o pouhé tři práce, ale hlavně 39, 36 a 26 let staré, když nás autorka přesvědčovala již v úvodu o zásadní změně paradigmatu své generace (v době zveřejnění nejnovější práce z uvedených tři pravděpodobně ještě nebyla na světě...)

O závěru autorka píše „Piata kapitola bude koncipovaná ako záver celej práce“ (str. 6); ve skutečnosti není řádným závěrem, ale spíše právě jen další kapitolou; zjevně i proto, že trochu chybí, co shrnout.

2. Práce s literaturou

Vzhledem ke kritizované nejasnosti a širší pojetí vlastně ani není možné hodnotit rozsah použité literatury, resp. počet titulů, ač je poměrně úctyhodný. Autorka zaslouží ne

snad uznání, ale prosté přiznání toho, že se seznámila se základními (ne všemi, ale to by opravdu tolik nevadilo) tituly strategie udržitelného rozvoje včetně současných (Sustainable Development Goals, resp. Agendou 2030), na druhé straně jsem již uvedl, že řada titulů je jistě ve své době důležitá

Autorka interpretuje texty nebo je cituje s porozuměním, odkazy na použité zdroje vcelku odpovídají normě nebo současnému úzu a hlavně jsou jednotné. Forma uvedení jednotlivých titulů respektuje normu méně (pořadí údajů, ISBN, typ písma atd.), ale opět je aspoň jednotná.

3. Formální stránka

Práce sestává z 29,5 stran vlastního textu (při daném typu písma bude mít o něco málo normostran více), dále z obsahu, seznamu literatury, prohlášení a poděkování; chybí abstrakt a klíčová slova česky i anglicky. Je střízlivě a jednotně vypravena, obsahuje několik grafů, jejichž (nikoli povinný) seznam opět postrádám. Příznakové je, byť ne příliš důležité, že prohlášení je zkopírováno v češtině, text DP a vroucí poděkování ve slovenštině. Jazyk a styl práce je kultivovaný, ale s častými chybami a překlepy, chybami v interpunkci. Autorka má občas potíže s rytmickým zákonem, objevují se vychýlení z vazby.

Některé příklady: překlepy: „*problémey človeka*“ (str. 5); „hodotové korene“ (str. 5); „pre niekho“ (str. 8); „uržateľný rozvoj“; interpunkce: „komplexnou úlohou pretože hodnota“ (str. 7); časté chyby v kvantitě: „prepojených dimenzií.“ nebo „inteligentných technológií.“ (oboje str. 7); „lokálneho rozvoja inštitúcií“ (str. 9), „filantropických stratégií“ (str. 11 a další a další výskyty v celém textu): uvedené chyby jsou způsobené ztrátou citu pro rytmus a rytmický zákon, která se v posledních letech u mladých uživatelů slovenštiny objevuje, ale i v jiných případech: „s našim rozvojom“ (str. 7); „pre niekho“ (str. 8) atd. atd.

4. Celkové hodnocení

Vstupní poznámky.

„*Environmentálne problémy nie sú problémy týkajúce sa iba okolitého prostredia, ale sú to – vo svojej genézii a dôsledkoch – problémy spoločenské, problémey človeka, jeho dejín, jeho životných podmienok, jeho vzťahu ku svetu a k skutočnosti, jeho ekonomického, kultúrneho a politického zriadenia.*“

Ulrich Beck (2004, s. 108)“ (str. 5)

Nic proti zásadnímu autorovi žánru Ulrichu Beckovi; ale to, že environmentální problémy si působí lidská společnost, je v daném kontextu banalita. Ještě horší je, že Petruš redukuje problematiku lidské společnosti explicitě i implicitě na problém *hodnot*: stačí poskytnout lidem ty správné hodnoty a svět se rázem spraví! Jde přece o to, že své životní podmínky člověk aktivně přetváří, jde o problém lidských potřeb, jejich proměn a navyšování, a to právě ve vztahu k hodnotám, jež lidé vyznávají.

„To sa pokúsím dokázat predostrením vzťahov medzi socioekonomickými faktormi a ľudskými hodnotami, a medzi týmito hodnotami a ľudským správaním.“ (str. 5); ve slově „správanie“ je náznak rozlišení deklarovaných a projevených preferencí.

Práce obsahuje řadu prvoplánových nebo neudržitelných tvrzení: „pro-environmentálne správanie je teda taktiež „pro-udržateľným“ alebo „pro-rozvojovým“ správaním.“ (str. 5–6) není zřejmé, zda jde o poměr vylučovací nebo nevylučovací, ale s uvedenými pojmy nelze takto libovolně nakládat právě proto, že v sousloví „udržitelný rozvoj“ je ukryta kvadratura kruhu, oxymoron, které se pokoušíme řešit: potřeby vs. příroda,

její asimilační kapacita a zdroje. Udržitelné chování je tedy takové, které dlouhodobě umožňuje obojí, a rozbor jeho faktorů je modelován mnoha způsoby, např. IPAT, IWAC – když už Petruš zaplete, a právě jen namátkově, do hry i technologie.

(Impact = Quality of Work x meaningful consumption Alternatives x political Creativity; IWAC [Maniates, Michael. 2002]).

„Ako je z týchto bodov zjavné, podstatou programu je riešenie dielčích problémov, ktoré spolu tvoria globálnu krízu mimoriadneho rozsahu a významu.“ Petruš dobre tuší podstatu globálneho problému; ač neumí přesně pojmenovat jeho dílčí složky (lokální potřeby a hnací síly, kumulace a synergie vlivů a dopadů v globálním měřítku, absence globálních nástrojů řešení atd.), vystihne jeho základní mechanismus, ale dál se jím nezabývá a příslušné vzdělání, které by jí poskytlo přesnější výklad, chybí.

Některé formulace nejsou a vzhledem k „jen“ bakalářskému stupni studia asi ani nemohou být zcela přesné: „Environmentálny aspekt je tiež tým, čo odlišuje stratégie udržateľného rozvoja od iných filantropických stratégií a programov.“ Udržitelný rozvoj není prvotně filantropický ani ve smyslu pouze nejzákladnější, bazální, pomoci nejubožejším, ani ve smyslu mechanismu pomoci: milodaru, ale jeho úkol je mnohem ambicióznější: umožnit jeho prostřednictvím zdravý a produktivní život, důstojný a tvořivý, všem přibývajícím lidem na planetě a přítom, současně udržet z dlouhodobého hlediska nepoškozenou přírodu a životní prostředí („Lidské bytosti stojí v ohnisku zájmu o trvale udržitelný rozvoj. Mají právo na zdravý a produktivní život, který je v souladu s přírodou.“; “ Human beings are at the centre of concerns for sustainable development. They are entitled to a healthy and productive life in harmony with nature.” – oficiální český překlad je samozřejmě špatný a zavádějící.)

Typické je, že závěr se nejmenuje „Závěr“ a obsahuje hned dvě rozsáhlé (!) citace. Důvod je nasnadě: předkládaný text zůstává na úrovni rešerše z poněkud namátkově vybrané literatury a je tak otázka, zda a k jakým závěrům se Petruš dobrala. Nacházím dva: umělá inteligence je všeobecně nesmírně nebezpečná (jako její odpůrce je ovšem uváděn např. Elon Musk, jehož plány na zcela zbytečné a vidinou zisku motivované turistické využívání kosmického prostoru škodí životnímu prostředí neskonale víc) a lidem je nezbytné všeobecně změnit hodnotový systém, aby se chovali k životnímu prostředí šetrně. Jak se to udělá, se v práci nepraví (až např. na poznámky o environmentálním vzdělávání). Větším nedostatkem však je, že celá práce je postavena na systémech hodnot, které, řečeno s Franklem, dávají životu smysl. Ano; ale celá práce v podstatě rezignuje (až např. na tradičního Maslowa) na to, že dějiny vztahu člověka a společnosti jsou především dějinami způsobů uspokojování lidských potřeb, jež se, pravda, mohou poněkud rozhojňovat a měnit, přestože základní zůstávají. Zcela stranou zůstává diskuse o deklarovaných a projevených preferencích, tedy o tom, je-li skutečná změna hodnot upřímná a reálná.

Postupné shrnování poznámek. Napsat, že práce je „teoretická štúdia“, ještě autorku nezbavuje povinnosti zmínit se alespoň trochu o metodách, jež byly použity, a jimž by se studující právě na bakalářské úrovni měli při práci na svém absolventském díle učit. Úplně na ně rezignovat (práce neobsahuje ani *jedinou* zmínku o metodě) svědčí i o částečné rezignaci vedoucího bakalářské práce na její vedení nebo mnohem spíše naopak, jak se stále častěji stává, o rezignaci studentky na pokyny vedoucího (je trochu nápadné, že text obsahuje poděkování, ne však vedoucímu, jak je v kraji zvykem).

Kdyby se Petruš soustředila skutečně jen na hodnoty, jak oznamuje titul jejího textu, mohla by její práce jít mnohem více do hloubky. Jestliže, byť jen okrajově, za první volí diachronní přístup (změny vztahu lidí a společnosti k životnímu prostředí), za druhé přidává další, byť související témata (reklama, technika, automatizace atd.), zůstává na úrovni celkem kvalifikovaného slohového cvičení.

Závěr. Z uvedených důvodů **doporučuji práci k obhajobě, ale s hodnocením „dobře“** a s alibistickým závěrem, že konečné hodnocení závislé i na výkonu studentky u obhajoby s úlevou přenechávám komisi, jež má s požadovanou úrovní prací na bakalářské úrovni větší zkušenost než já.

Strašnice 14. září 2016

PhDr. Ivan Rynda